
О ИСТРАЖИВАЧКИМ МЕТОДАМА У ДРУШТВЕНИМ НАУКАМА

Др Гордана Стокић-Симончић

Филолошки факултет, Београд

Bruce L. Berg, *Qualitative research methods for the social sciences*, Boston, Pearson, 2006.

Случај је хтео да се са студијског боравка у Сједињеним Државама вратим са две сјајне стручне књиге, од којих је једну писао криминолог, а другу бивши приватни истражитељ. Случај хоће и да у истом броју *Гласника НБС* читаоци сазнају како су се аутори Брус Берг и Томас Ман, не изневерујући своју вокацију, судбински везали за теорију и праксу савременог библиотекарства.

Прошле године појавило се шесто издање књиге *Квалитаивне истраживачке методе у друштвеним наукама*, аутора Бруса Берга, професора на Државном универзитету Калифорније у Лонг Бичу. Као предавач на Одсеку за кривично право, Берг држи курсеве: Истраживачке методе, Криминалистичка истрага, Системи и теорија принуде; аутор је неколико наслова из области криминологије, али и знамените књиге о истраживачким методама у друштвеним наукама, која је обавезно штиво на докторским студијама свих престижних америчких универзитета. Иако су *Квалитаивне истраживачке методе у друштвеним наукама* превасходно намењене настави на одсецима за социологију, социјални рад, психологију, педагогију и кривично право, ова књига се, са пуно успеха, користи и на одсецима за библиотекарство и информатику водећих високих школа.

Друштвене науке обухватају низ дисциплина које се баве људским друштвом и појединцем у друштву, тј. проучавају социокултурни аспект људског понашања у широком дијапазону од антропологије, археологије, етнологије, културологије, образовања, изучавања полова и сексуалности, старосних категорија, преко економије, историје, психологије, социологије, до политичких наука, упоредног права

и компаративних изучавања религије. Међусобно веома различите и по предмету и по обухвату, ове области знања су, од 19. века када је почело уобличавање њиховог теоретског корпуса, биле предмет бурних методолошких расправа. Све до седамдесетих година 20. века друштвеним наукама оспораван је статус наука, јер су се тешко уклапале у традиционална објашњења научних дисциплина преко њихових предмета, метода и терминологије, то јест пошто су такозване природне науке биле сматране моделом научне активности. Пре само три деценије, амерички мислилац Томас Кун писао је да је термин наука „у великој мери резервисан за она подручја која заиста напредују на очигледне начине“ – што представља готово непремостиву препреку за улазак друштвених научних дисциплина у породицу наука. „Може ли много шта да зависи од дефиниције науке? Може ли дефиниција да каже некоме да ли је научник или није? (...) Могућно је, заправо, да су стварно постављана питања налик на следећа: Због чега моја област не успева да се креће напред на начин како то, рецимо, чини физика? Какве промене у техници, или методи или идеологији би јој омогућиле да то постигне? Ово, међутим, нису питања која би била погодна за споразум о дефиницији. (...) Та питања ће престати да буду извор бриге не онда када се дефиниција нађе, већ када групе, које сада сумњају у свој сопствени статус, дођу до сагласности о својим прошлим и садашњим достигнућима”.¹

Седамдесетих година 20. века, анализом логике научног истраживања и логичком структуром научних објашњења бавио се и Ернест Нејгел (Ernest Nagel, 1901–1985), водећи амерички теоретичар

¹ Структура научних револуција / Томас Кун; превео Станиша Новаковић. - Београд : Нолит, 1974. - стр. 222-223

науке о науци.² У обимном "есеју из филозофије науке" (како сам аутор назива своје дело), који науку третира као *институционализовану вештину истраживања* и као *начин стицања компетентне интелектуалне и практичне власти над догађајима*,³ Нејгел је својом анализом главних врста објашњења присутних у научној пракси и тврдњом да се сва она, без обзира на грану науке о којој је реч, могу свести на један – дедуктивни модел, изазвао праву револуцију. Корак по корак, отклањајући оне заблуде према којима је експериментисање нужан услов стицања емпиријских знања, оне које оспоравају постојање вредносно неутралне науке о друштву и оне које заступају ставове о историјској и културној детерминисаности друштвених збивања, Нејгел је изнео став о јединству науке и закључак да „логичка структура објашњења и методолошки проблеми који се јављају у истраживању друштва нису по својој природи различити од структуре објашњења и методолошких проблема у другим наукама”.⁴ Ова логичка синтеза постала је темељ практичне синтезе савремене науке.

Брус Берг своје *Квалификативне истраживачке методе у друштвеним наукама* пише из удобне позиције практичара и теоретичара који се не мора бавити егзистенцијалним питањима целе једне области људског знања. За разлику од својих старијих сународника, Вилијема Гуда и Пола Хета, чији је уџбеник *Методи социјалног истраживања*, преведен на српски језик још 1966. године,⁵ Берг

² Структура науке : проблеми логике научног објашњења / Ернест Нејгел; уводна студија и превод са енглеског Александар Крон. - Београд: Нолит, 1974. - XL, 540 стр.

³ Исто. - Стр. XXXVII

⁴ Исто. - Стр. XXIV

⁵ Методи социјалног истраживања / Вилијем Гуд, Пол Хет. - Београд: Вук Караџић, 1966. - 362 стр.

не полази од широког разматрања појма науке и елемената научног метода већ од сасвим сажете дистинкције између квалитативних и квантитативних научноистраживачких метода. Будући неоптерећен нужним доказивањем вредности друштвених наука, он ни посматрању као методу не даје посебан епистемолошки статус, што је готово редовна појава у приручницима сличне садржине. Констатујући да се квалитативне методе односе на *шта, како, где и када*, Берг закључује да „због тога што квалитативна истраживања теже да приступе својству ствари користећи речи, слике и описе, док већина квантитативних истраживања почива на бројевима, многи људи погрешно сматрају квантитативне стратегије у већој мери научним него оне које се користе у квалитативним истраживањима”.⁶ Упркос томе што у трагању за одговорима из социјалног окружења користе дневнике, фотографије, приватну преписку, архивску грађу, видео и аудио записе, интервјуе, анкете, упитнике, анализе текста, посматрање и технику посматрања у експерименталном *природном* окружењу, добра квалитативна истраживања врло су ригорозна и други истраживачи могу да их понављају. Берг у својој књизи представља осам начина за прикупљање квалитативних података: методе интервјуа, фокусних група, етнографије, социометрије, методе ненаметљивих мерења, историографије, анализе садржаја и студије случаја. Указујући на неопходно коришћење фондова библиотека у свим етапама рада на научном пројекту, Берг велику пажњу посвећује коришћењу рачунара и Интернета у квалитативним истраживањима, даје упутства за евалуацију Веб страница, процедуру за коришћење рачунара приликом интервјуисања или анализе садржаја. И у вези са коришћењем рачунара, као

и поводом свих других метода квалитативних истраживања, разматрају се етичке норме којих се научници морају придржавати.

Књига *Квалитативне истраживачке методе у друштвеним наукама* намењена је неискусним истраживачима, који поседују тек основне идеје о процесу научних испитивања и које је неопходно упутити како да поставе хипотезе, осмисле истраживање, прикупе и анализирају релевантне податке, напишу истраживачки рад и представе га јавности. Заиста, књига их неће разочарати, јер се поред метода датих у базичној теоријској перспективи (истина, готово искључиво америчкој), у њој детаљно представљају след и процедуре истраживачког процеса, цитира на стотине истраживачких ситуација, примера из живота и предлога за разрешење критичних ситуација. Питко писана она, заправо, представља спретну синтезу методолошког (који се бави методама научног истраживања) и методског текста, тј. практичног упутства за писање научног рада. Она такође открива аутора који у научним истраживањима истински ужива – и који жели да наведе младе истраживаче да стрпљиво, превазилазећи препреку по препреку, отклањајући, једно по једно, сопствене сумње и несигурност, у томе процесу и сами уживају. Томе служе упутства истраживачима да испробају метод, као и белешке и обимна литература на крају сваког поглавља.

У Берговим *Квалитативним истраживачким методама у друштвеним наукама* не треба тражити филозофско утемељавање и ерудицију Михаила Ђурића који пише *Проблеми социолошкој методологије* – или Војина Милића који пише свој *Социолошки метод*. Текстови домаћих аутора, у разним фазама уобличавања поменутих дисциплина, били су деценијама, а биће, без сумње и надаље, антологијска штива намењена домаћим истраживачима у области социологије и сродних друштвених наука. Бергова књига тематски се делом разликује, док

⁶ *Qualitative Research Methods for the Social Sciences* / Bruce L. Berg. – Boston : Pearson, 2006. – p. 4

се по презентацији и намени разликује суштински. Непрестано у равни научноистраживачке праксе, Берг, у дослуху са најновијим техникама истраживања, пише практичан приручник. Шесто издање *Квалификационих истраживачких метода* иновирано је, у петом поглављу, *Водичем за модераторе*, који детаљно упућује у начин на који се изводи интервју у фокусној групи; одељком о *photovoice* – техници у акционим истраживањима; одељком о електронским интервјуима; сегментом о етичким питањима истраживања преко Интернета, дискусијом о плагијатима и плагијаторству, која отвара поглавље о писању научног рада; теоретским утемељењем метода студије случаја. Не можемо се отети утиску да због своје иновативности оваква публикација представља неопходно штиво не само за младог него за свакога истраживача.

Библиотекарима су приручници попут *Квалификационих истраживачких метода удруштвеним наукама* Бруса Берга неизмерно драгоцени. Науци која, попут библиотекарства, још уобличава свој практични и теоретски корпус, која је интердисциплинарна и у великој мери зависна од других области знања, неопходна су јасна методолошка одређења. Посебно српским библиотекарима она могу помоћи да лакше превазиђу баријере интуитивног, дескриптивног и, у најбољем случају, историчног приступа професионалној проблематици, те крену путем поузданих мерења доприноса који библиотеке и библиотекари остварују у друштву.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Мој животи*: С успоменама Френсиса Ч. Дарвина/ Чарлс Дарвин; превео с енглеског Милан С. Недић. – Београд: Српска књижевна задруга, 1937. – 182 стр.
2. *Посланик врста помоћу природно одабирања или одржавање повлађиваних раса у борби за животи*/ Чарлс Дарвин; превео с енглеског Недељко Дивац. – Београд: Просвета, 1948. – XI, 459 стр.
3. *Увод у логику и научни метод* / Морис Коен, Ернест Нејгел; превео са енглеског Александар Крон. – Београд: Завод за издавање уџбеника СРС, 1965. – 470 стр.
4. *Методи социјално истраживања* / Вилијем Гуд, Пол Хет; с енглеског превели Милош Јовичић, Косара Павловић, Глигорије Ерњаковић. – Београд : Вук Караџић, 1966. – 362 стр.
5. *The Foundations of Education For Librarianship/ Jesse H. Shera. - New York: Becker and Hayes, Inc., 1972. – 511 p.*
6. *Структура науке: проблеми логики научној објашњења* / Ернест Нејгел; уводна студија и превод са енглеског Александар Крон. - Београд: Нолит, 1974. – XL, 540 стр.
7. *Структура научних револуција* / Томас Кун; превео Станиша Новаковић. – Београд : Нолит, 1974. – 281 стр.
8. *Општа методологија* / Богдан Шешиф. – Београд: Научна књига, 1980. – 803 стр.
9. *Социологија сазнања* / Војин Милић. – Сарајево: Веселин Маслеша, 1986. – стр. 496
10. *Како настаје научно дјело* / Митхад Шамић. – Сарајево: Свјетлост, 1988. – 170 стр.
11. *Социолошки метод* / Војин Милић. – Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, 1996. – 767 стр.
12. *Проблеми социолошкој метода : Критичко разматрање стања у зајадноевројској и америчкој социологији* / Михаило Ђурић. –Београд : Службени лист СРЈ, 1997. – 418 стр.